



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bepaalde huisvesting : een geschiedenis van opvang en huisvesting van immigranten in Nederland, 1945-1995

Jansen, J.

Citation

Jansen, J. (2006, April 6). *Bepaalde huisvesting : een geschiedenis van opvang en huisvesting van immigranten in Nederland, 1945-1995*. Aksant Academic Publishers. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4358>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4358>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bepaalde huisvesting

Voor Brechtje en Matthijs

BEPAAALDE HUISVESTING

Een geschiedenis van opvang en huisvesting
van immigranten in Nederland, 1945-1995

Proefschrift

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van de Rector Magnificus Dr. D.D. Breimer,
hoogleraar in de faculteit der Wiskunde en
Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 5 april 2006
klokke 16.15 uur

door

Janneke Jansen

geboren te Apeldoorn in 1952

Promotiecommissie

Promotores : Prof.dr. P.C. Emmer

Prof.dr. M.J.A. Penninx (Universiteit van Amsterdam)

Referent : Prof.dr. L.A.C.J. Lucassen

Overige leden : Prof.dr. J.M.M. van Amersfoort (Universiteit van Amsterdam)

Prof.dr. J.Th.M. Bank

Dr. M.L.J.C. Schrover

Voorwoord

Aan een proefschrift werken is een paradoxale bezigheid. Het is een eenzame gang en tegelijkertijd zijn er veel mensen bij betrokken. Over hen gaat het vooral in dit voorwoord.

Van 1995-2000 was ik als AIO verbonden aan de Onderzoeksschool CNWS (Universiteit Leiden). Deze periode heeft grote invloed op mij gehad. Het CNWS bood in een stimulerende werkomgeving een kennismaking met veel verschillende onderzoeken, disciplines en methoden. Ik heb genoten van de wisselwerking met veel aardige collega's en hun werk, die veel toevoegde aan mijn opleiding als AIO. Mijn tijd bij het CNWS was een verrijkende ervaring. Ik bewaar goede herinneringen aan de vrijdagse posterpresentatie, het promovendioverleg, het bestuurswerk, onderlinge contacten en daaruit voortvloeiende vriendschappen, de belangstelling en hulp van de staf, én aan het uitzicht op de Hortus. Ik dank Dmitri van den Berselaar, Sabine Luning, Mariëtte van Beek, Gerhard Seibert, Luit Mols en Laila al-Zwaini, Ilona Beumer, Dirk Kolff en Jarich Oosten.

Vóór de CNWS-periode ontstond in Leiden inspiratie voor het vak, begonnen nieuwe contacten en vriendschappen die bleven. Ik dank Chris Quispel, Petra Honnef, Peer Vries en Marleen Bouwman. Nog lang na de CNWS-jaren waren de collegiale bijeenkomsten van de Kring van Leidse Urbanisten heel stimulerend. Dat was vooral aan Peter Nas te danken.

Ik dank het ministerie van VROM voor de gelegenheid om het rapport *Ergens anders onder dak* (2000) te schrijven en allen die daarbij betrokken waren, met name René Vos. Het rapport en het onderzoek dat eraan ten grondslag ligt, hebben in belangrijke mate aan dit proefschrift bijgedragen.

Tijdens het onderzoek boden velen waardevolle hulp. Mensen die de volkshuisvesting in Nederland goed kennen, ook in historisch perspectief, dachten mee, gaven inzicht en informatie en hielpen mij verder. Ik dank Ron Spreekmeester, Carlo van Praag, Leo Gerrichhauzen, Henk Fransen, Kees Tazelaar en George de Kam. In Beppy van Aerde (VROM) en de heer H. Libretto (VWS) dank ik alle heel behulpzame en vriendelijke documentatie- en archiefmedewerkers die mij hebben bijgestaan. Studenten van het doctoraal werkcollege 'Opvang en huisvesting van immigranten in Nederland, 1945-1995' dank ik voor hun enthousiaste bijdragen. Het Habitat Platform gaf de kans aspecten van het hedendaagse domein volkshuisvesting beter te leren kennen. Ik dank in Wil Prins de Habitat-collega's.

Zonder het aandeel van eerder genoemde, maar ook ongenoemde, personen

zou het niet gelukt zijn om door te gaan met dit boek, zonder familie, andere vriendinnen en vrienden evenmin. Ze hebben het met mij uitgehouden! Zij bleven geïnteresseerd, steunden en stimuleerden, óók op manieren die niets met het boek te maken hadden – niet minder belangrijk. Ik dank Hans Vogel, in Mieke Jansen alle betrokken Jansens, Carla Huffmeijer, Marjolijn van Delft, in Nettie Tichelaar de ‘Beukerswijkgroep’ en andere Haagse vriendinnen en vrienden, in Erica Ross belangstellenden van de Ross-family, Willem Stoetzer, Roely Postma en Leonard Scheurkogel. Hun bijdrage is mij dierbaar.

Opnieuw een paradox: Robert Ross zorgt voor de gemeenplaats dat zonder hem dit proefschrift er niet zou zijn gekomen. Hij was onvoorwaardelijk met hart en hoofd beschikbaar; hij was en is klankbord en slijpsteen. Robert leerde mij dat gevoel voor humor een noodzakelijke eigenschap is voor een wetenschappelijk onderzoeker. Zijn voorbeeld overtuigde. Hij vertaalde de samenvatting. Er is meer dan dit alles om hem voor te bedanken.

Brechtje en Matthijs Vogel gingen de hele tocht mee, van een aarzelend begin aan voorbereidend onderwijs, de studie geschiedenis, vervolgens de CNWS-periode en de jaren daarna. Ze hadden al die tijd het vermogen hun warme betrokkenheid te combineren met het geven van ruimte. Ik dank hen voor deze bijzondere ervaring, die er een is van vele. Dit boek draag ik aan Brechtje en Matthijs op.

Inhoudsopgave

Proloog	11
Inleiding – immigratie in Nederland	11
Migratiemotieven	12
Plaats van vestiging	13
Keus voor woonplaats?	14
Welkom?	15
Het vervolg	17
1 Theoretische noties	19
1.1 Inleiding	19
1.2 Positietoewijzing en positieverwerving	19
1.3 In- en uitsluitingsprocessen	22
1.4 Het belang van wonen: enkele theoretische noties in relatie tot de maatschappelijke positie	28
1.5 Reacties op alle theoretische noties	32
1.6 Naar probleemstelling, vragen en de opzet van deze studie	35
1.7 Opzet van deze studie	40
DEEL I	
2 De Nederlandse context	45
2.1 Inleiding	45
2.2 Nederland 1945-1958	46
Herstel en wederopbouw van economie en samenleving	46
Woningnood	47
2.3 Nederland 1958-1973	50
Economie en samenleving	50
Huisvesting in de jaren zestig en zeventig	51
2.4 Nederland 1973-1995	53
Economie en samenleving	53
Huisvesting in de periode 1973-1995	55
2.5 Volkshuisvesting in Nederland	60
Volkshuisvestingsbeleid en invloeden daarop	60
Kenmerken van de naoorlogse woningmarkt	67
2.6 Het domein huisvesting: enkele samenvattende opmerkingen	69

8	BEPAAALDE HUISVESTING	
3	Komst en opvang van immigranten uit de (ex-)koloniën	71
3.1	Inleiding	71
3.2	De komst van repatrianten en Indische Nederlanders	71
	Opvang en huisvesting, overheid en particulier initiatief	73
	Spreiding	76
	Definiëring	77
3.3	De komst van Molukkers	78
	Achtergronden van het vertrek	78
	Opvang en huisvesting	79
	Beleid: opvattingen en uitvoering	80
	Een en al overheid?	81
	Definitie van Molukkers	82
3.4	De komst en opvang van Surinamers	82
	Komst, opvang en beleid	84
	Definitie	91
3.5	Migratie van Antillianen en Arubanen	92
	Opvang en huisvesting	93
	Definitie	93
3.6	Slotopmerkingen	94
4	De komst van buitenlandse werknemers	99
4.1	Inleiding	99
4.2	'Gastarbeid'	99
	'Gastarbeiders' en een onderkomen	101
	Plaats van vestiging	108
	Opstelling van de overheid	109
	Particulier initiatief	112
4.3	Slotopmerkingen over de eerste huisvesting van alleengaande buitenlandse werknemers	113
5	De komst en opvang van vluchtelingen en asielzoekers	115
5.1	Inleiding	115
5.2	Aankomst en opvang 1945-1995	116
	Vluchteling of asielzoeker: begrippen en definities	117
	Overheidsbeleid 1945-1995	118
	Opvang en huisvesting	119
	Definitie en gevolgen	127
5.3	Concluderende opmerkingen	131
	DEEL II	
6	Woongeschiedenis en het minderhedenbeleid: ontwikkelingen in het wonen, aanloop tot en invoering van het minderhedenbeleid	135
6.1	Inleiding	135
6.2	Woonvervolg van Indische Nederlanders en Molukkers en huisvestingsmaatregelen vóór de invoering van het minderhedenbeleid	136

INHOUDSOPGAVE	9
6.3 Woonvervolg van Surinamers en Antillianen/Arubanen en huisvestingsmaatregelen vóór de invoering van het minderhedenbeleid	140
Huisvestingsmaatregelen	143
6.4 Woonvervolg van buitenlandse werknemers en huisvestingsmaatregelen vóór de invoering van het minderhedenbeleid	146
Huisvestingsmaatregelen	147
6.5 Woonvervolg van vluchtelingen en asielzoekers en huisvestingsmaatregelen vóór de invoering van het minderhedenbeleid	153
6.6 Gemeenschappelijke woonproblemen in <i>Etnische minderheden</i>	156
6.7 Einde aan het tijdelijkheidsdenken	158
6.8 Woonsituatie – een tussenbalans	162
Nederlandse woningmarkt	164
6.9 De <i>Minderhedennota</i> en huisvesting	164
6.10 Betekenis van het minderhedenbeleid	166
7 Organisaties: het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de woningcorporaties	170
7.1 Inleiding	170
7.2 Volkshuisvesting: een zaak van overheidsbeleid	171
Het bestel huisvesting en het niveau van de praktijk	172
7.3 Het ministerie van Volkshuisvesting	172
De oprichting van het ministerie	172
Het ministerie als organisatie	174
7.4 Woningcorporaties	180
Ontwikkeling van de corporatiesector	180
Toelating en toezicht	186
Doelstelling, taken, rechtsvorm en huurders	188
Vrijheid van handelen van woningcorporaties	190
7.5 Tot besluit	197
8 De ontwikkeling van de woonpositie	
Toegang tot de woningmarkt	201
8.1 Inleiding	201
8.2 Aanpak door VROM	203
Algemeen versus specifiek beleid	203
AMBA	206
8.3 Toegang tot de woningmarkt: uitgangspositie en verdelingssystemen	207
Uitgangspositie	207
Verdelingsmodellen in de periode tot 1995	208
8.4 Woonruimteverdeling en etnische minderheden: plaatsing en spreiding	211
8.5 Overheidsmaatregelen tegen ongelijkheid bij woonruimteverdeling	222
8.6 Opvattingen van de overheid over spreiding en plaatsing	228
8.7 Motieven voor spreiding en plaatsing: ontvangst in de buurt	232
8.8 Concentratiewijken	238
8.9 Zelfsegregatie?	241
8.10 Slotopmerkingen	245

10	BEPAAALDE HUISVESTING	
9	Vervolg ontwikkeling woonpositie: Overige knelpunten, oplossingen en beleid	247
9.1	Inleiding	247
9.2	Overige knelpunten en eventuele maatregelen daartegen	248
	Passende huisvesting	249
	Grote woningen	250
	Noodkoop	251
	Woonlasten	254
9.3	Overige oplossingen, maatregelen en instrumenten	257
	Specifieke maatregelen: voorlichting en onderzoek	257
	Stadsvernieuwing	259
	Individuele huursubsidie	267
	Initiatieven van etnische minderheden: eigen corporaties, participatie, zelforganisaties	267
9.4	Woonpositie en woonsituatie	270
9.5	VROM-beleid, een nadere beschouwing	275
	Gevolgen van het algemene volkshuisvestingbeleid voor minderheden	275
	VROM en andere ministeries; VROM en ICM	278
	De rol van AMBA, intern en extern, nader bekeken	282
9.6	Slotopmerkingen	284
10	Conclusie	287
10.1	Inleiding	287
10.2	In- of uitsluiting in het bestel	287
10.3	Het minderhedenbeleid: insluiting van alle ingezetenen	290
10.4	Het niveau van de praktijk	291
10.5	Het ministerie van VROM, de woningcorporaties en hun speelruimte	292
10.6	Verklaringen	295
	De rol van definiëring in de praktijk en de gevolgen daarvan	299
	Epiloog	303
	Reflectie op de theoretische noties	303
	Een historische studie	306
	Bijlage: Kabinetten en bewindslieden, 1945-1998	309
	Lijst van geraadpleegde archieven	311
	Bibliografie	312
	Verantwoording van de illustraties	320
	Summary	321
	Curriculum vitae	328